

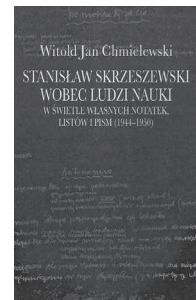
Jerzy Doroszewski
Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie

Życie i osiągnięcia Stanisława Skrzyszewskiego

The Life and Achievements
of Stanisław Skrzyszewski

Witold Jan Chmielewski,
*Stanisław Skrzyszewski wobec ludzi nauki
w świetle własnych notatek, listów i pism (1944–1950)*,
Warszawa 2014, Oficyna Wydawnicza Aspra-JR,
Instytut Historii Nauki PAN ss. 261.

Z należną uwagą należy się odnieść do ostatniej książki autorstwa Witolda Chmielewskiego. Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że jest to publikacja najwybitniejszego znawcy wczesnopeerskiej rzeczywistości oświatowej. Już wcześniej opublikował on gruntowne, rzetelnie udokumentowane monografie: *Kształcenie nauczycieli w okresie ideologizacji szkolnictwa 1944–1950* (2006), *Edukacja nauczycieli szkół podstawowych po drugiej wojnie światowej* (2007), *Polska administracja szkolna w latach 1944–1950* (2010). Najnowsze opracowanie dotyczy Stanisława Skrzyszewskiego i jego stosunku do ludzi nauki w świetle prowadzonych przez niego notatek, listów. Podobnie jak wszystkie poprzednie, także ta ostatnia książka została przygotowana nadzwyczaj rzetelnie. Obok bogatej literatury przedmiotu, w procesie jej przygotowywania wykorzystano przede wszystkim niezwykle bogate zbiory materiałów

SPI Vol. 19, 2016/3
ISSN 2450-5358
e-ISSN 2450-5366

Reviews

Recenzje

źródłowych. Były to wszelkiego rodzaju akta urzędów państwowych i instytucji oświatowych, ale przede wszystkim liczne zbiory notatek, informacji (często pozasłużbowych), skróty przemówień, listy prywatne S. Skrzyszewskiego. Stąd też ukazana postać twórcy polskiej oświaty w tamtym okresie jest wielowątkowa, ale zawsze wyważona, pełna i sprawiedliwa.

W świetle zaprezentowanej publikacji już na wstępie trzeba określić, kim był Stanisław Skrzyszewski i jaką rolę odegrał on w tworzeniu polskiej oświaty w pierwszych latach po zakończeniu drugiej wojny światowej.

Należy zauważyć, że S. Skrzyszewski już przed wojną był zdeklarowanym komunistą, działał w młodzieżowych organizacjach komunistycznych, a od 1924 roku należał do Komunistycznej Partii Polski. Za tę działalność był nawet aresztowany. Swoich poglądów specjalnie nie ukrywał, co było powodem wielu restrykcji zawodowych. Już jako uczeń gimnazjalny w Nowym Sączu udzielał korepetycji, później zatrudnił się jako wiejski nauczyciel pod Iłżą. W 1924 roku złożył egzamin dojrzałości w Seminarium Nauczycielskim w Starym Sączu i podjął studia na Uniwersytecie Jagiellońskim. Z uczelnią tą związany był przez kilka kolejnych lat, w międzyczasie przez rok przebywał na Sorbonie, gdzie jako stypendysta odbywał studia filozoficzne. Po kilkuletnich zabiegach w 1931 roku uzyskał stopień doktora, a jego promotorem był prof. Władysław Heinrich. W 1935 roku ukończył studia na Uniwersytecie Jagiellońskim w zakresie dydaktyki i elementarnego nauczania, w kilka lat później został także magistrem filozofii. W 1934 roku dzięki wsparciu dra Henryka Rowida uzyskał zatrudnienie jako nauczyciel w Państwowym Pedagogium w Krakowie. W późniejszych latach, mimo ponawianych zabiegów, nie mógł uzyskać stałego zatrudnienia w tej szkole i ciągle pozostawał nauczycielem kontraktowym (traktował to jako wyraz represji za przekonania komunistyczne). W zakładzie tym współpracował z wielu wybitnymi pedagogami, m.in. H. Baryczem, L. Chmajem, J. Hulewiczem, Z. Klemensiewiczem, J. Pieterem i wielu innymi, co niewątpliwie zaważyło później na jego stosunku do ludzi nauki.

Po wybuchu drugiej wojny światowej, 3 września 1939 roku Stanisław Skrzyszewski przybył do Lwowa. Po zajęciu miasta przez Armię Czerwoną pracował w Instytucie Pedagogicznym i Instytucie Doskonalenia Nauczycieli. Po wkroczeniu do Lwowa wojsk niemieckich

udał się w głąb ZSRR, m.in. przebywał w Uzbekistanie, gdzie pracował jako nauczyciel. Rozpoczął też współpracę ze Związkiem Patriotów Polskich. 10 czerwca 1943 roku wszedł w skład prezydium Zarządu Głównego ZPP i został kierownikiem Wydziału Kultury i Oświaty tej organizacji. 21 lipca 1944 roku powołany został w Moskwie PKWN, a Stanisław Skrzyszewski otrzymał w nim stanowisko kierownika Resortu Oświaty. 27 lipca 1944 roku przybył do Chełma, a stąd do Lublina i rozpoczął tworzenie administracji szkolnej. Przy jej uruchomieniu starał się przede wszystkim pozyskać do pracy przedwojenną kadrę oświatową, i to mu się w pełni udało. Naczelnym problemem dla nowo utworzonej administracji szkolnej była kwestia odbudowy, ale równocześnie przebudowy całego szkolnictwa w warunkach niezwykle trudnych, gdy brakowało dosłownie wszystkiego – nauczycieli, obiektów, wyposażenia, środków (nie brakowało tylko młodzieży chętnej do nauki i pełnej entuzjazmu). Dzięki poparciu całego narodu, zaangażowaniu ogółu nauczycieli i społeczeństwa udało się dokonać rzeczy niemal niemożliwej – uruchomiono wszystkie szkoły przedwojenne i utworzono całą szeroką sieć szkolnictwa średniego (bezpłatnego). Był to bezwzględnie ewenement i niewątpliwy sukces powojennego państwa i ekipy S. Skrzyszewskiego.

Stanisław Skrzyszewski niewątpliwie należał do wybitnych przedstawicieli komunistycznego aparatu władzy. Dwukrotnie pełnił stanowisko ministra oświaty. Od 1950 roku sprawował inne ważne stanowiska państwowe. Od innych twardogłowych doktrynerów partyjnych wyróżniał się gruntownym wykształceniem i bogatym doświadczeniem zawodowym wyniesionym z pracy w środowiskach pedagogicznych i oświatowych. Znał potrzeby oświatowe państwa, ale równocześnie rozumiał interesy środowiska pedagogiczno-szkolnego. Pełniąc najważniejsze funkcje państwowe, był żarliwym agitorem komunistycznej ideologii. Stał na stanowisku bezwzględnego korzystania ze wzorców oświaty radzieckiej – państwa, które wypromowało zwycięzców w czasie ostatniej wojny. Przynajmniej w początkowym okresie zalecał umiarkowane korzystanie z osiągnięć pedagogiki radzieckiej, na zasadach powszechnie obowiązujących w nauce. W miarę upływu czasu proces indoktrynacji polskiej szkoły postępował systematycznie. Po połączeniu PPR i PPS oraz powołaniu PZPR (15 XII 1948 r.) nastąpił okres bezwzględnej stalinizacji

całego społeczeństwa – bezmyślnego i bezkrytycznego naśladowania wzorców radzieckich. W szkolnictwie obowiązkowo zalecano korzystanie z osiągnięć szkoły radzieckiej i prac radzieckich pedagogów, m.in. J. Kairowa, B. Tieplowa, H. Gonczarowa, a związkowi nauczycielskiemu zlecono obowiązkowe kształcenie ideologiczne wszystkich nauczycieli. Wszystkie te fakty miały miejsce w latach pięćdziesiątych XX wieku, a więc w czasie, gdy Skrzyszewski nie pełnił już żadnych stanowisk państwowych.

Z należytą uwagą S. Skrzyszewski odnosił się do szkolnictwa wyższego. Przewidywał, że z racji zniszczenia Warszawy głównym ośrodkiem naukowym w kraju powinien stać się Kraków (z uwagi na bazę i kadry). Uznawał też pilną potrzebę rozbudowy szkół wyższych w innych miastach. Pierwszym krokiem w tym zakresie było powołanie UMCS w Lublinie, a później Uniwersytetu Łódzkiego. Następnie powoływano uczelnie w innych miastach. W tym początkowym okresie Skrzyszewski stał na stanowisku zachowania autonomii szkół wyższych i swobody badań naukowych. Od 1947 roku sytuacja zaczęła się zmieniać. Zaczęto nawoływać do częstszego korzystania z osiągnięć pedagogiki radzieckiej. Zmieniło się kształcenie słuchaczy studiów wyższych – w toku zajęć eksponowano wiedzę o Polsce i świecie współczesnym. Sam Skrzyszewski coraz częściej oficjalnie krytykował polskich pedagogów, m.in. Bogdana Nawroczyńskiego, Mariana Falskiego, Bogdana Suchodolskiego. Równocześnie starano się ograniczać działalność wydziałów teologicznych na uniwersytetach państwowych

Pokazana przez Witolda J. Chmielewskiego postać Stanisława Skrzyszewskiego nie jest jednoznaczna. Z jednej strony był on zdeklarowanym komunistą, który z pełnym zaangażowaniem realizował wdrażanie swojej ideologii do polskiej szkoły – stąd też jego działalność powszechnie oceniana jest negatywnie. Jednocześnie miał on pewien autorytet wśród części nauczycieli i administracji szkolnej. Podkreślano jego zasługi w zakresie odbudowy i przebudowy całego szkolnictwa w czasie niezwykle trudnym – pierwszych lat po zakończeniu wojny.

Cała praca Witolda J. Chmielewskiego zawiera niezwykle ważny i oryginalny aneks – zestaw 32 przedruków oficjalnych pism, próśb, wniosków, decyzji. Doskonale wpisują się one w treść omawianej publikacji, znacznie wzbogacając jej zawartość. Na podkreślenie

zasługuje też ciekawy dobór ilustracji i zdjęć. Słowem, jest to opracowanie nadzwyczaj rzetelne i niezwykle ważne, które znacznie wzbogaca naszą wiedzę o trudnych latach polskiego powojennego szkolnictwa.

BIBLIOGRAFIA

- Chmielewski W., *Edukacja nauczycieli szkół podstawowych po drugiej wojnie światowej*, Wydawnictwo Neriton, Warszawa 2007.
- Chmielewski W., *Kształcenie nauczycieli w okresie ideologizacji szkolnictwa 1944–1950*, Wydawnictwo Neriton, Warszawa 2006.
- Chmielewski W., *Polska administracja szkolna w latach 1944–1950*, Naukowe Wydawnictwo Piotrkowskie przy Filii Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego, Piotrków Trybunalski 2010.

ADRES DO KORESPONDENCJI

Dr hab. Jerzy Doroszewski, prof. WSEiI
Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie
jerzydoroszewski@o2.pl